

FORMARE ÎNȚĂLĂ: CONCURS DE REFERATE

JURISPRUDENȚA CtEDO ÎN CAZURI DE SUSȚINERE A REGIMURILOR SEPARATISTE

Felicia ȘONȚU,
audient INJ,
candidat la funcția de procuror

SUMAR

În articolul de mai jos sunt elucidate problemele aplicării prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului pe teritoriul regimurilor separatiste, determinării statului care deține jurisdicția asupra teritoriului controlat de un regim separatist și în ce măsură poate fi angajată răspunderea internațională a acestuia, în cazul în care este parte la Convenție.

Articolul dezvăluie viziunea CtEDO privind legitimitatea actelor regimurilor separatiste și realizează o analiză a cererilor pendinte în fața CtEDO, a perspectivei de soluționare a acestora.

Este abordată posibilitatea ca un regim separatist de facto să se supună autorității Convenției, acest lucru nefiind echivalent cu recunoașterea acestuia în calitate de formă statală cu statut internațional, ci o înțelegere a faptului că statele membre ale Consiliului Europei pot exercita autoritate politică legitimă, în cazul în care regimul separatist acționează incompatibil cu drepturile omului garantate de Convenție.

Cuvinte-cheie: regim separatist, drepturile omului, teritoriu controlat, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Cipru, Transnistria, Abkhazia, Rusia.

Conceptul de „regim separatist” și de „jurisdicție”

Regimurile separatiste sau statele *de facto*, așa cum sunt numite în doctrină, apar ca entități politice care pretind independența în raport cu statul din care au făcut parte, dar care nu sunt recunoscute de către comunitatea internațională.

În doctrina de specialitate aceste formațiuni sunt asociate unor procese de secesiune incomplete, în urma cărora au apărut formațiuni politice care au obți-

ECHR JURISPRUDENCE IN CASES OF SUPPORTING THE SEPARATIST REGIMES

SUMMARY

In article below are elucidated the problems regarding the implementation of CEDO provisions on the separatist regimes territory, determination of the state that has the jurisdiction on the territory controlled by a separatist regime and regarding the extent of its international liability, in case it is part of the Convention.

The article reveals ECHR vision regarding the acts legitimacy of separatist regimes and analyze the requests addressed to the ECHR and the perspective of their solving.

In article is approached the possibility that, *de facto*, a separatist regime is undergoes to the Convention authority, being non-equivalent with its recognition as state with international statute but an understanding which means that CoE states member can exercise the legitimate political authority, in case the separatist regime acts incompatible with the human rights guaranteed by the Convention.

Key words: separatist regime, human rights, controlled territory, European Convention on Human Rights, Cyprus, Transnistria, Abkhazia, Russia.

nut o independență *de facto*, dar care nu se bucură de recunoaștere internațională sau această recunoaștere provine doar din partea unui număr limitat de state, cum este cazul statului Kosovo.¹

Exemple relevante de regimuri separatiste sunt: *Transnistria*, care *de jure* este o parte din Republica Moldova; *Ciprul de Nord*, fiind parte a teritoriului statului Cipru și recunoscut doar de către Turcia; *Karabahul de Munte*, care de drept este parte integrantă a Azerbaidjanului, dar *de facto* s-a constituit ca un regim separatist, care tinde spre unirea cu Armenia; alte două regimuri separatiste sunt *Osetia de Sud* și *Abkhazia*, situate pe teritoriul Georgiei.

¹ Borgen, „The Language of Law and the Practice of Politics: Great Powers and the Rhetoric of Self-Determination in the Cases of Kosovo and South Ossetia” *Chicago Journal of International Law*, n. 10 din 2009, pagina 27.

De asemenea, în anii 2014-2015, în regiunile cu tendințe separatiste din Ucraina – *Crimeea, Lungansk și Donețk* – se amplifică mișcărilor separatiste. *Crimeea*, în urma unui referendum, a fost alipită Federației Ruse, iar *DNR* (Republica Populară Donețk) și *LNG* (Republica Populară Lugansk), care nu neagă că sunt susținute de către Rusia, vor să-și revindică independența pe calea conflictului armat.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare *Curtea Europeană*) utilizează pentru aceste regimuri noțiunea de „*republici auto-proclamate*” sau „*autorități auto-proclamate*”. Pentru prima dată această terminologie a fost folosită pe larg în cauza *Ilașcu și alții contra Rusiei și Moldovei*,² fiind preluată din instrumentul de ratificare depus de către R. Moldova la Convenția Europeană cu privire la drepturile și libertățile fundamentale ale omului (în continuare *Convenția*), în care era indicată sintagma „*auto-proclamata Republica Transnistreană*”.

Această terminologie a fost utilizată de asemenea în raport cu Republica Cipru, în cauze care succed speța *Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei*, de exemplu – în cauza *Solomou contra Turciei*. Expresia „*republică auto-proclamată*” este utilizată și în raport cu Cecenia în hotărârile Curții *Sayd-Akhmed Zubayrayev contra Rusiei*³ și *Akhmadova și Akhmadov contra Rusiei*, fiind menționate sintagmele „*Autoproclamata Republică Cecenia a Ickeriei*” și „*Guvernul auto-proclamatei Republici Cecene*”⁴

Aceeași sintagmă desemnează și regiunea *Karabahul de Munte* în cauza *Fatullayev contra Azerbaidjanului*, în care această regiune este nominalizată ca fiind „auto-proclamată, nerecunoscută regiune Nagorno Karabah”.⁵

Actualitatea problemei regimurilor separatiste rezidă în legitimitatea acestora, a rolului pe care îl au în evoluția politică, economică, socială a statului pe teritoriul căruia s-au format, dar și a impactului acestora asupra

respectării drepturilor omului, asupra angajării răspunderii și determinării statului care se face responsabil de încălcarea prevederilor Convenției, în scopul evitării unui vid de protecție a drepturilor persoanelor care se află sub jurisdicția statului respectiv.

În particular, ne referim la problema respectării drepturilor omului și la aplicarea Convenției în teritoriile regimurilor separatiste, la susținerea de către alte state a regimurilor separatiste, atât prin suportul militar acordat pentru o rezistență împotriva statului căruia *de jure* îi aparține teritoriul respectiv, cât și prin intermediul susținerii economice, sociale, politice acordate, ceea ce generează mai multe incertitudini.

În acest caz, este relevantă determinarea statului care deține jurisdicția asupra teritoriului controlat de un regim separatist și în ce măsură poate fi angajată răspunderea internațională a acestuia, bineînțeles în cazul în care este parte la Convenție.

Astfel, articolul 1 din Convenție instituie obligația statelor de a respecta drepturile și libertățile omului enumerate în Convenție și în protocoalele adiționale ale acesteia.

Curtea a analizat întotdeauna termenul „jurisdicție” în primul rând din punct de vedere teritorial. În cauza *Bankovic*, Curtea a notat că „Articolul 1 al Convenției trebuie să fie interpretat, în primul rând, în sensul noțiunii obișnuite și esențiale de jurisdicție teritorială, alte sensuri fiind excepționale și care necesită o justificare specială”⁶

Potrivit dreptului internațional, „jurisdicție este un element al suveranității și se referă la competență judiciară, legislativă și administrativă”.⁷

Cu toate acestea, noțiunea de jurisdicție a dobândit în jurisprudența Curții Europene o dimensiune autonomă, care nu corespunde definiției conferite de dreptul internațional general. Astfel, scopul noțiunii în jurisprudența Curții Europene este acela de a defini întinderea obligațiilor statelor contractante, în timp ce jurisdicția în dreptul internațional general are ca scop limitarea jurisdicției statului, ce reiese din suveranitatea pe care o posedă.⁸

În cazul susținerii externe a regimurilor separatiste, Curtea Europeană abordează noțiunea de jurisdicție, atât prin prisma sensului său obișnuit – și anume acela de o jurisdicție teritorială, ca un element al statalității -, cât și prin prisma sensului noțiunii de extrateritorialitate, care se referă la o situație aparentă, în care un stat își exercită jurisdicția într-o anumită regiune, fără a avea jurisdicția teritorială.

² *Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei*, cerere nr. 48787/99, Hotărâre din 8 Iulie 2004, sursă electronică <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#l=fulltext%3A%5B%22Ilașcu+vs+Moldova%22%5D%3Adocumentcollectionid%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%3A%5B%22001-61886%22%5D%3Areferinta+din+20+aprilie+2015+la+par.+318>.

3 Akhmadova and Akhmadov împotriva Rusiei. Cerere nr. 20755/04, Hotărâre din 25 Septembrie 2008, sursă electronică [{fulltext}:\[„Akhmadova and Akhmadov”\],documentcollectionid2:\[„GRANDCHAMBER”\],CHAMBER”\],itemid:\[„001-88476”\]},referință din 20 aprilie 2015, la paragraful 70.](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#)

4. *Sayd-Akhmed Zubayrayev contra Rusiei*. Cerere nr. 67797/01, Hotărâre din 10 Ianuarie 2008, sursă electronică <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#t,fulltext%3A%5B%22Sayd-Akhmed%20Zubayrayev%22%5D%2Cdocumentcollectionid%3A%5B%22GRANDCHAMBER%2CCHAMBER%22%5D%2Citemid%3A%5B%22001-111591%22%5D%5D>, referință din 21 aprilie 2015, la paragraful 8.

⁵ Fatullayev v Azerbaijan Cerere nr. 40984/07, Hotărâre din 22 Aprilie 2010, sursa electronică [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?#i={fulltext}:\[„Fatullayev”\]&documentcollectionid2=\[„GRANDCHAMBER”\]&itemid=\[„001-98401”\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?#i={fulltext}:[„Fatullayev”]&documentcollectionid2=[„GRANDCHAMBER”]&itemid=[„001-98401”]), referință din 22 aprilie, la paragraful 10.

⁶ Bankovic și alții c. Belgiei și altor state, cerere nr. 52207/99, decizie de inadmisibilitate din 12 decembrie 2001, par. 61.

⁷ Ian Brownlie, „*Principles of Public International Law*”, (7th edn, Oxford University Press 2008) pag. 299.

⁸ Mihai Poalelungi, Stas, Splanic, „Extraterritorialitatea Convenției Europene a Drepturilor Omului: obligații pozitive și jurisdicție”, Chisinău, 2015, pag. 97.

DETERMINAREA JURISDICȚIEI STATULUI

Opozabilitatea Convenției față de regimurile separatiste

Aplicarea Convenției în cauzele referitoare la încălcările drepturilor omului pe teritoriul regimurilor separatiste generează problema privind opozabilitatea Convenției acestor regimuri și privind angajarea răspunderii lor în baza Convenției.

Ca regulă generală, regimurile separatiste nu sunt părți la tratatele internaționale privind drepturile omului, care ar prevedea anumite obligații pentru acestea. Totuși, există situații în care normele dreptului internațional prevăd obligații puse în sarcina formațiunilor nestatale.

Normele dreptului internațional în materia drepturilor omului abordează în principal relația dintre state și persoanele aflate sub jurisdicția lor și funcționează, în mare măsură, în baza responsabilității statului. Majoritatea mecanismelor internaționale monitorizează numai acțiunile statelor.⁹

În același timp, există doctrinari care afirmă că regimurilor separatiste li s-ar aplica dreptul umanitar în temeiul Convenției de la Geneva din 1949, care în art. 3 instituie anumite standarde opozabile părților în conflict, aplicabile conflictelor naționale.¹⁰

Referitor la opozabilitatea Convenției față de regimurile separatiste, normele acesteia ar putea fi aplicate doar în calitate de norme *jus cogens*. În acest caz, însă, apare întrebarea dacă reglementările Convenției pot fi considerate ca fiind un drept *jus cogens*, așa cum ele sunt, de exemplu, în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene. Potrivit art. 53 din Convenția cu privire la dreptul tratatelor, adoptată la Viena în anul 1953, „Este nul orice tratat care, în momentul încheierii sale, este în conflict cu o normă imperativă a dreptului internațional general. În sensul prezentei Convenții, normă imperativă a dreptului internațional general este o normă acceptată și recunoscută de comunitatea internațională a statelor în ansamblul ei drept normă de la care nu este permisă nici o derogare și care nu poate fi modificată decât printr-o normă a dreptului internațional general, având același caracter”.¹¹ Se referă la *jus cogens* normele imperative referitoare la protecția legii. Aceste standarde sunt atât de importante încât de la ele nu este acceptată nici o derogare. Astfel, potrivit opiniei generale a comunității

internaționale, interdicția genocidului, sclaviei, muncii forțate, a utilizării forței sau pirateria constituie norme de *jus cogens*. Prin urmare, chiar dacă ar putea avea calitatea unor astfel de norme, ele s-ar limita la anumite prevederi, cum ar fi dreptul la viață, interzicerea torturii, a sclaviei, nefiind aplicabile în cazul încălcării dreptului de proprietate sau a dreptului la viață privată.

Criterii de determinare a jurisdicției. Criteriul controlului efectiv

Atunci când nu este aplicabilă jurisdicția teritorială se dispută o jurisdicție extrateritorială. Pentru a determina incidența jurisdicției statelor care susțin regimurile separatiste sunt aplicate două criterii: criteriul *controlului efectiv* și cel al *controlului personal*. Primul, care se referă la un control spațial, quasi-global, constă în controlul exercitat în ansamblu de către un stat asupra unei porțiuni din teritoriul unui stat terț, deci în afara hotarelor primului stat.¹²

Al doilea criteriu este *controlul personal*, potrivit căruia răspunderea statului poate fi angajată în raport cu o faptă săvârșită de către un *agent* al acestuia, purtător a autorității statului, luat în mod individual în privința unei sau mai multor persoane.

Analizând jurisprudența Curții Europene referitoare la cazurile de susținere extrateritorială a regimurilor separatiste, observăm că, de cele mai multe ori, atât controlul exercitat de către Turcia în *Republica Turcă a Ciprului de Nord*, cât și a Rusiei în *Transnistria* este considerat de către Curtea Europeană ca fiind un *control efectiv*, aplicându-se primul criteriu.

Doctrina a rezumat acest criteriu prin sintagma „controlul implică responsabilitate”.¹³

Rick Lawson a susținut că „măsura în care Părțile Contractante trebuie să asigure drepturile și libertățile persoanelor în afara frontierelor lor este proporțională cu capacitatea lor de a face acest lucru – domeniul de aplicare al obligațiilor lor depinde de gradul de control și autoritate pe care le exercită în respectivul teritoriu”.¹⁴

Atât în hotărârile care vizează responsabilitatea Republicii Moldova în raport cu încălcările prevederilor Convenției pe teritoriul regiunii transnistrene, cât și în cauzele examinate de către Curtea Europeană cu privire la responsabilitatea Turciei pentru încălcările din *Ciprul de Nord*, *controlul general efectiv* are la bază sprijinul militar, economic și politic.

⁹ Raport întocmit de REDRESS: Not Only the State: Torture by non-state actors, mai 2006, pagina 5, sursă electronică http://www.irc.org/Files//Filer/IPIP/training/Torture_by_Non-State_Actors-Primer.pdf, referință din 3 mai 2015.

¹⁰ Convenția de la Geneva pentru îmbunătățirea sortii răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie din 12 august 1949, sursă electronică <http://www.crucearose.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Conventia%20de%20la%20Geneva%20l.pdf>, referință din 3 mai 2015.

¹¹ Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 23 mai 1969, sursă electronică <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=4mKw8lxR66Y%3D&tabid=144>, referință din 3 mai 2015.

¹² Mihai Poalelungi, Stas Splavnic, *op.cit.*, pag. 130.

¹³ Sarah Miller, „Revisiting Extraterritorial Jurisdiction: A Territorial Justification for Extraterritorial Jurisdiction under the European Convention”, *European Journal of International Law* Volume 20, Issue 4Pp. 1230, sursă electronică, <http://ejil.oxfordjournals.org/content/20/4/1223.full>, referință din 28 aprilie 2015.

¹⁴ Lawson, „Life After Banković: On the Extraterritorial Application of the European Convention on Human Rights”, Ed. F. Coomans and M.T. Kamminga, *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties* (2004), pag. 86. Sursă electronică, <http://hdl.handle.net/1887/12281>, referință din 28 aprilie 2015.

Din punct de vedere militar

Controlul general efectiv al Rusiei asupra teritoriului *Transnistriei* se manifestă în mai multe forme, la fel ca și în cazul controlului Turciei asupra regiunii *Ciprului de Nord*. Astfel, acest control rezidă, în primul rând, în suportul militar pe care l-au acordat statele respective regimurilor separatiste.

În cazul Rusiei, susținerea militară pe care aceasta a oferit-o *Transnistriei* s-a materializat în disponibilitatea armamentului Armatei a 14-a. Astfel, Rusia nu numai că nu s-a opus înarmării separatiștilor din depozitele acestei armate, ci dimpotrivă, reprezentanții militari i-au ajutat să se echipeze, livrându-le arme și deschizându-le depozitele.¹⁵

Potrivit probelor prezentate Curții Europene în cauza *Ilașcu și alții*, în anul 2003 cel puțin 200.000 de tone de echipament militar și de muniții rusești au rămas în Transnistria, stocate în mare parte la depozitul de la Colbasna, care includeau 106 tancuri de luptă, 42 vehicule blindate de luptă, 109 vehicule blindate pentru transportarea trupelor, 54 vehicule blindate de recunoaștere, 123 tunuri și mortiere, 206 arme antitanc, 226 arme antiaeriene, 9 elicoptere și 1.648 de vehicule de alte tipuri.¹⁶

În cauza *Catan și alții*, părțile au fost de acord că aproximativ 1.000 de militari ruși staționau în Transnistria pentru a păzi depozitele cu muniții. În afara de aceasta, părțile au fost de acord că în zona de securitate staționau aproximativ 1.125 de militari ruși, ei fiind parte a forțelor de menținere a păcii despre crearea cărora s-a convenit la nivel internațional. Zona de securitate avea 225 km lungime și 12-20 km lățime. De asemenea, forțele militare ale Federației Ruse foloseau nestingherit aerodromul de la Tiraspol. Suportul militar se materializa și în oferirea de clădiri autorităților militare ale RMN de către Armata a 14-a.

Referindu-ne la suportul militar al Turciei în Ciprul de Nord, observăm ca Turcia nu s-a limitat la oferirea armamentului, ci și-a instalat baze militare pe teritoriul Ciprului. Potrivit situației de fapt descrise în hotărârea *Cipru contra Turciei*, reluate și în cauza *Loizidou contra Turciei*, forțele armate ale Turciei numără mai mult de 30.000 de persoane, staționate pe întreaga zona ocupată din nordul Ciprului, care este în mod constant patrulată și are puncte de control pe toate liniile principale de comunicare. Sediul armatei este în Kyrenia. Astfel, există mai multe divizii de infanterie, cu bazele instalate în Asha (14.500 persoane) și Myrtou (15.500 persoane).¹⁷

De asemenea, forțele armate ale Turciei sunt prezente și în sectorul naval, cu avanposturile în Famagusta și Kyrenia, iar personalul militar aerian staționează la Adana.

O dovadă a controlului Ciprului de Nord de către Turcia este faptul că forțele militare turcești, dar și civilii care intră în zonele militare, sunt supuse tribunalelor militare turcești.¹⁸

Din punct de vedere economic

Un alt aspect de control efectiv al altor state asupra teritoriilor separatiste este susținerea economică, fără de care aceste regimuri separatiste nu ar fi putut supraviețui și nici nu ar fi fost agreate de către populație. De altfel, în condițiile în care aceste regimuri nu au fost recunoscute de către comunitatea internațională, în lipsa unor relații economice preferențiale cu statele susținătoare, acestea s-ar fi prăbușit în scurt timp de la formarea lor.

Rusia oferă suport economic prin faptul că 18% din exportul RMN este direcționat spre Rusia, iar 43,7 % din importurile *Transnistriei* provin din Rusia. Facilitățile oferite de către Rusia la folosirea gazelor naturale și energiei electrice, RMN plătind mai puțin de 5% din costul gazului consumat, arată că aceasta sprijină teritoriul separatist din Transnistria. De exemplu, în 2011, *Transnistria* a consumat gaz în valoare de 505 milioane USD, dar a plătit doar pentru 4% (20 milioane USD).¹⁹ Întreprinderile rusești au participat la privatizări în Transnistria. După cum rezultă din documente prezentate de către reclamant, întreprinderea rusă „*Iterra*” a cumpărat cea mai mare întreprindere din *Transnistria* – uzina metalurgică din Râbnîța, în pofida opoziției exprimate de către autoritățile R. Moldova.²⁰

Rusia susține regimul transnistrean și prin ajutorul acordat populației care locuiește pe acel teritoriu, în special prin contribuțiile la pensii. În cauza *Catan*, reclamantii au pretins că sursele oficiale ruse au declarat că între 2007 și 2010 volumul total al asistenței financiare acordate *Transnistriei* a fost de 55 milioane USD. Guvernul R. Moldova a susținut că în 2011 „RMN” a primit ajutor financiar din partea Rusiei în valoarea totală de 20,64 milioane USD.

Din punct de vedere politic și/sau de politici

De asemenea, Rusia acordă cetățenie rusă populației locale. Astfel, s-a constatat că în zona aflată sub controlul acesteia locuia o populație de 555.347 per-

¹⁵ *Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei*, cerere nr. 48787/99, Hotărâre din 8 Iulie 2004, sursă electronică [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?fulltext=Ilașcu v Moldova](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?fulltext=Ilașcu%20v%20Moldova), „documentcollectionid2”: „GRANDCHAMBER”/”CHAMBER”/”itemid”: „001-61886”/”refine”: „20 aprilie 2015, Paragraful 57.

¹⁶ *Idem*, Paragraful 131.

¹⁷ *Loizidou contra Turciei*, cerere nr. 15318/89, Hotărâre din 18 decembrie 1996, paragraful 28, sursă electronică [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?i=001-58007-#{"itemid":"001-58007"}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?i=001-58007-#{), referință din 20 aprilie 2015.

¹⁸ *Loizidou contra Turciei*, cerere nr. 15318/89, Hotărâre din 18 decembrie 1996, paragraful 28, sursă electronică [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?i=001-58007#{"itemid":"001-58007"}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?i=001-58007#{), referință din 20 aprilie 2015, paragraful 17.

¹⁹ *Catan și alții c. Republicii Moldova și Rusiei*, cereri nr. 43370/04 18454/06 8252/05, hotărâre din 19 octombrie 2012, sursă electronică [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?fulltext=Ilașcu](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx?fulltext=Ilașcu%20v%20Moldova), „documentcollectionid2”: „GRANDCHAMBER”/”CHAMBER”/”itemid”: „001-127351”/”refine”: „20 aprilie 2015, paragraful 40.

²⁰ *Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei*, cerere nr. 48787/99, Hotărâre din 8 Iulie 2004, paragraful 160.

soane, aproximativ 32% dintre care erau moldoveni, 30% – ruși și 29% – ucraineni, restul – reprezentanți ai altor entități. Este relevant și faptul acordării cetățeniei rusești. Potrivit datelor statistice oferite de Guvernul Moldovei, care n-au fost contestate de către Guvernul rus, doar aproximativ 20% din populația „RMN” este activă din punct de vedere economic, ceea ce subliniază importanța pentru economia locală a pensiilor și a altor ajutoare plătite de Rusia.

S-a atestat și o colaborare la nivel judiciar dintre Federația Rusă și autoproclamată RMN. De exemplu, prin transferul condamnaților.

Criterii de determinare a jurisdicției.

Criteriul răspunderii agent-stat

O altă problemă disputată se referă la situația în care încălcarea drepturilor omului s-a produs în afara teritoriului unui stat, dar aceasta este rezultatul acțiunilor unui agent al statului care susține regimul separatist.

Chiar dacă este vorba despre acțiunile unui agent al statului, jurisprudența Curții Europene atribuie aceste acțiuni controlului general și efectiv pe care îl exercită statul în zona respectivă.

Relevante în acest sens sunt cauzele *Isaak, Andreou și Solomou contra Turciei*.

În cauza *Isaak* reclamantii au pretins încălcarea din partea Turciei a art. 2 din Convenție. Potrivit circumstanțelor cauzei, *Anastasio Isaak*, împreună cu alți motocicliști participa la o demonstrație împotriva ocupației turcești în *Ciprul de Nord*. Acesta, după ce a intrat în zona neutră, a fost rănit grav de către militanții turci, reprezentanți ai serviciului de poliție RTCN²¹, dar și de un grup de membri ai unei organizații neonaziste turcești, care erau înarmați cu bastoane și bare din fier. Reclamantul a invocat încălcarea art. 2 în sensul său material, dar și în sens procedural, deoarece autoritățile turce și cele ale RTCN nu au efectuat o anchetă efectivă.²²

În cauza *Solomou* reclamantul s-a plâns de încălcarea obligațiilor materiale și procedurale care decurg din art. 2 al CEDO în legătură cu uciderea de către forțele armate turcești a domnului *Solomou*, care a protestat împotriva omorului victimei din speța *Isaak* în ziua înmormântării acestuia.

O altă speță este prezentată de cauza *Andreou*, unde imediat după cele întâmplate în speța *Solomou*, personalul militar al Turciei și/sau al RTCN au tras de la 25 la 50 de rafale în direcția persoanelor care se aflau în zona neutră, în mod nediscriminatoriu, fără să existe un pericol real din partea ultimilor. Reclamanta a fost rănită grav, punându-i-se astfel viața în pericol și încălcându-i-se în acest mod dreptul la viață.

²¹ Republica Turcă a Ciprului de Nord.

²² *Isaak și alții c. Turciei*, cerere nr. 44587/98, hotărâre din 24 iunie 2008, sursă electronică <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#fulltext=Isaak v. Turkey>], „documentcollectionid2”:[„GRANDCHAMBER”CHAMBER”], „itemid”:[„001-87146”]}, referință din 20 aprilie 2015.

În toate aceste spețe observăm că zona neutră (denumită și „zona de tampon”) se află în exclusivitate sub controlul forțelor pacificatoare ale ONU, instituită ca urmare a adoptării Rezoluției nr. 186 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite (ONU) în martie 1964, de creare a Forțelor ONU de menținere a păcii în Cipru (UNFICYP), care se află în continuare pe teritoriul Ciprului și are o capacitate actuală de aproximativ 1 000 de soldați.²³

Astfel, putem considera că în aceste spețe nu poate fi aplicabil exclusiv criteriul controlului efectiv, dar nici nu poate fi angajat un control general, deoarece evenimentul s-a produs pe un teritoriu necontrolat exclusiv de către Turcia. Principalul criteriu de angajare a responsabilității Turciei ar fi criteriul agent-stat. Curtea Europeană a afirmat însă că, deși faptele denunțate au avut loc în zona tampon neutră ONU, persoana decedată s-a aflat sub autoritatea și / sau controlul efectiv al statului pârât, exercitat prin intermediul agenților săi, fiind angajată răspunderea în baza art. 1 al CEDO.²⁴

Totuși, considerăm că în aceste spețe ar fi mai echitabilă aplicarea criteriului agent-stat, deoarece victimele, aflându-se în afara zonei de control a Turciei sau a RTCN, se aflau sub autoritatea agentului, dar în nici un caz sub controlul general al Turciei.²⁵

O altă opinie cu privire la criteriul de determinare a jurisdicției statului care susține sistemul separatist a avut-o Curtea Europeană în cauza *Pisari contra Republicii Moldova și Rusiei*. În speță, reclamantii Simion Pisari și Oxana Pisari, cetățeni ai Republicii Moldova, s-au plâns de moartea fiului lor la unul din punctele de control pacificator de pe râul Nistru. Moartea a survenit în urma tragerii focurilor de armă de către un sergent rus, după ce Vadim Pisari nu a reușit să oprească mașina la punctul de control. Evenimentele au avut loc în zona de securitate care a fost formată în urma unui acord de încetare a conflictului militar din regiunea transnistreană a Republicii Moldova din 1992.²⁶

În hotărârea Pisari, Curtea Europeană angajează expres criteriul de determinare a jurisdicției Federației Ruse în temeiul legăturii agent-stat, așa cum s-a procedat în spețele *Al-Skeini și alții contra Regatului Unit*²⁷, dar și *Jaloud contra Olandei*.²⁸

²³ Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 186 din 1964.

²⁴ *Solomou și alții contra Turciei*, Hotărâre din 28/06/2008, paragraful 51, sursa electronică <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-87144>, referință din 30 aprilie 2015.

²⁵ Mihai Poalelungi, Stas Splavnic, op. Cit., pag. 169.

²⁶ *Pisari c. Republicii Moldova și Rusiei*, cerere nr. 42139, Hotărâre din 21/04/2015, paragrafele 9-31, sursa electronică <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-153925>, referință din 30 aprilie.

²⁷ *Al-Skeini și alții c. Marii Britanii*, 55721/07 hotărâre din 07/07/2011, sursă electronică <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-139347>, referință din 1 mai 2015.

²⁸ *Jaloud c. Olandei*, cerere nr. 47708/08, Hotărâre din 20 noiembrie 2014, sursă electronică, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-148367>, referință din 1 mai 2015.

Curtea a constatat încălcarea articolului 2 din punct de vedere material și procedural doar în privința Rusiei, nu și a Moldovei, care și-a îndeplinit obligațiile de a investiga acest caz.

Astfel, Curtea a reiterat că, în anumite circumstanțe, utilizarea forței de către agenții unui stat care operează în afara teritoriului său poate aduce individul sub controlul autorităților statului în sensul articolului 1.

Răspunderea statului pe teritoriul căruia se află regimul separatist

Incidența răspunderii statului pe teritoriul căruia s-a format un stat auto-proclamat a fost abordată în mai multe cauze de către Curtea Europeană. Așa cum s-a menționat mai sus, atunci când este vorba despre răspunderea statelor susținătoare a regimurilor separatiste pentru faptele avute loc pe teritoriul controlat de acestea, Curtea Europeană a menționat că este vorba despre un control general efectiv, care se întinde atât asupra acțiunilor acestui stat, cât și asupra acțiunilor auto-proclamatelor autorități, întrucât acestea supraviețuiesc datorită susținerii militare, economice, politice a statelor susținătoare.

În cazul în care există mai multe state responsabile pentru încălcarea drepturilor prevăzute în Convenție, se aplică normele de drept internațional. În jurisprudența sa Curtea Europeană s-a referit la Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 56/83 din 12 decembrie 2001 cu privire la răspunderea statelor pentru faptele ilicite, conținutul căreia a fost elaborat de către Comisia de Drept Internațional, document care nu este un instrument cu caracter obligatoriu.

Articolul 47 (1) din Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 56/83 din 12 decembrie 2001 prevede că „în cazul în care mai multe state sunt responsabile pentru aceeași faptă ilicită la nivel internațional, responsabilitatea fiecărui stat poate fi invocată în legătură cu acest act.”²⁹ Prin urmare, oricare din statele implicate în preținsa încălcare a drepturilor garantate de Convenție este responsabil în mod individual pentru această încălcare.

Din punct de vedere practic, este aproape imposibil exercițiul unui control efectiv pentru mai mult decât un stat asupra unui anumit teritoriu, la un anumit moment, dacă statele nu acționează de comun acord. Se poate argumenta că un control concomitent ar putea avea loc numai în cazuri de ocupații militare sau acțiuni desfășurate în comun cu toate statele implicate.³⁰

Curtea Europeană a afirmat în cauza *Cipru contra Turciei* că răspunderea Ciprului pentru încălcările produse în regiunea Ciprului de Nord nu poate fi angajată datorită incapacității continue a Republicii Cipru de a exercita obligațiile sale în Ciprul de Nord conform Convenției, deoarece exista o ocupație militară totală a Ciprului de Nord de către Turcia.

Spre deosebire de situația Ciprului, care datorită ocupației militare a Turciei a pierdut controlul asupra teritoriului Ciprului de Nord, alta a fost soluția în cauzele care vizează angajarea răspunderii Republicii Moldova atunci când au fost analizate încălcările drepturilor omului de pe teritoriul Transnistriei. Deși Curtea Europeană a declarat că Federația Rusă deține un control efectiv asupra teritoriului transnistrean datorită suportului militar, economic și politic pe care îl acordă acestui regim, aceasta a constatat că Republica Moldova nu este exonerată de răspundere în baza Convenției. De asemenea, Republica Moldova nu este scutită de obligația de a lua toate măsurile diplomatice, economice, juridice sau de altă natură care îi stau în puteri și care sunt în conformitate cu dreptul internațional, pentru a asigura reclamanților din Transnistria drepturile garantate de Convenție.

Curtea Europeană a conchis în cauza *Ilașcu* că responsabilitatea Moldovei ar putea fi angajată în temeiul Convenției, ca urmare a omisiunii acesteia de a-și respecta obligațiile sale pozitive cu privire la faptele care au avut loc după luna mai a anului 2001 și care au fost denunțate de către reclamanți.”

Spre deosebire de situația Ciprului care sistase orice relații cu Ciprul de Nord, iar pierderea jurisdicției era totală, în cazul Republicii Moldova relațiile dintre autoritățile constituționale moldovenești și autoritățile regimului ilegal din Transnistria nu au fost niciodată totalmente întrerupte. Existau relații cu privire la administrarea aeroportului din Tiraspol, un sistem de telefonie comun, acorduri și cooperare în multe domenii etc.

Curtea a comparat situația Republicii Moldova cu cea a Georgiei și a regiunii Ajaria, care are statut autonom pe teritoriul acesteia. *Republica Autonomă Ajariană* este indiscutabil o parte integrantă a teritoriului Georgiei, aceasta din urmă deținând controlul asupra acestei regiuni. De asemenea, spre deosebire de *Ciprul de Nord*, dar și de *Transnistria*, regiunea Ajaria nu are aspirații separatiste și nici un alt stat nu exercită control general efectiv în regiune, cu excepția Georgiei.³¹ Astfel, faptul că *Republica Autonomă Ajaria* nu manifesta tendințe separatiste, iar Georgia continuă să-și exercite

²⁹ Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr. 56/83 din 12 decembrie 2001 cu privire la răspunderea statelor pentru faptele ilicite, sursa electronică <http://www.ilsa.org/jessup/jessup11/basicmats/StateResponsibility.pdf>, referință din 30 aprilie 2015.

³⁰ Dobrosława C. Budzianowska, Some reflections on the extra-territorial application of the European Convention on Human Rights, *Wrocław Review of Law, Administration & Economics*, Vol 2, No 1 (2012): Issue 1, 2008, pag. 57 *resursa electronica*

<http://wrlae.prawo.uni.wroc.pl/index.php/wrlae/article/view/30>, referință din 30 aprilie 2015.

³¹ Assanidze c. Georgiei, *Cerere nr. 71503/01*, Hotărâre din 8 Aprilie 2004, paragraful 138-139, sursă electronică, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#i,fulltext":\[i,assanidze"\],"documentcollectionid2":\[i,GRANDCHAMBER""CHAMBER""DECISIONS"\],"itemid":\[i,001-61875"\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#i,fulltext), referință din 1 mai 2015.

jurisdicția asupra acestui teritoriu, fără a fi împiedicată de intervenția sau de suportul militar, economic al altui stat asupra Republicii Ajaria, Curtea Europeană a constatat că nu există similitudine dintre situația Republicii Moldova și situația Georgiei în ceea ce privește teritoriul Ajarian și capacitatea Georgiei de a proteja drepturile și libertățile cetățenilor din acest teritoriu.

Curtea Europeană și legitimitatea actelor regimurilor separatiste

În cauza *Loizidou* comunitatea internațională nu a recunoscut statalitatea formațiunii RTCN, iar Curtea Europeană a menționat că Republica Cipru a rămas singurul guvern legitim din Cipru. Tot în această cauză Curtea Europeană a stabilit că nu a fost necesară elaborarea unei teorii generale cu privire la legalitatea actelor legislative și administrative ale RTCN. Totuși, ea a urmat poziția din dreptul internațional, potrivit căreia nu toate actele guvernării statului *de facto* trebuie să fie considerate ca fiind fără valabilitate juridică.

Principiul dat a fost articulat pentru prima dată de către Curtea Internațională de Justiție într-o cauză care viza prezența continuă a Africii de Sud în Namibia.³² Această abordare este justificată de faptul că nerecunoașterea administrației ilegale nu ar trebui, totuși, să priveze de avantaje persoanele aflate pe teritoriul unui regim separatist, prin declararea nulității actelor care provin de la acesta. De exemplu, înregistrarea nașterilor, deceselor și căsătoriilor, are efectele care pot fi ignorate numai în detrimentul locuitorilor din teritoriul separatist.

De asemenea, Curtea Europeană a admis că ar fi inechitabil ca un stat, parte la Convenție și responsabil pentru faptele comise într-un teritoriu ocupat ilegal și administrat de acest stat, să fie privat de posibilitatea de a evita răspunderea angajată în fața Curții Europene, prin corectarea în instanțele sale a greșelilor imputabile acestuia.

Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea Europeană a stabilit că absența instituțiilor judiciare în RTCN ar acționa în detrimentul comunității, afirmând că viața continuă pentru locuitorii din teritoriul respectiv și această viață poate să fie protejată de către autoritățile *de facto*.

În hotărârea *Cipru contra Turciei*, Marea Cameră a acceptat că sistemul judiciar din RTCN ar putea fi considerat ca fiind unul "stabilit prin lege". În cazuri ulterioare, Curtea Europeană a continuat să recunoască utilitatea sistemului de guvernare stabilit în temeiul Constituției RTCN³³.

³² Enrico Milano, The doctrine(s) of non-recognition: theoretical underpinnings and policy implications in dealing with *de facto* regimes, pagina 2, sursă electronică, <http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/Agora%203%20Milano.pdf>, referința 28 aprilie 2015.

³³ Loucaides, 'The Judgment of the European Court of Human Rights in the Case of Cyprus v Turkey' (2002) Leiden Journal of

În cauza *Foka contra Turciei* reclamanta și Ciprul au susținut că, dat fiind faptul că „RTCN” nu este un stat legal și recunoscut pe plan internațional, nici o formă a privațiunii de libertate aplicată de reprezentanții săi nu poate fi privită ca fiind „legală” în sensul Convenției. Curtea Europeană totuși a considerat că atâta timp cât acțiunile autorităților „RTCN” sunt conforme legilor în vigoare pe teritoriul Ciprului de Nord, atare acțiuni ar putea fi tratate, în principiu, ca având bază legală potrivit legii naționale, pentru scopurile Convenției.

Concluzia dată nici într-un caz nu pune la îndoială poziția comunității europene asupra creării „RTCN” sau a faptului că guvernul Republicii Cipru rămâne unicul guvern legal al Ciprului.³⁴

Aceeași poziție a fost anunțată de Curtea Europeană și în cauza *Protopapa contra Turciei*.

În cauza *Demopoulos și alții contra Turciei* Marea Cameră și-a expus poziția sa cu privire la epuizarea căilor de atac interne. Reclamantii ciprioții greci au susținut că au fost privați de dreptul lor de proprietate asupra bunurilor situate în partea de nord a Ciprului, teritoriu aflat sub controlul RTCN. Aspectul principal al cauzei invocat de Curtea Europeană a fost cerința de a epuiza căile „interne” printr-o cerere adresată Comisiei de proprietate imobiliară a RTCN, stabilită de Parlamentul RTCN. Cerința a fost stabilită în urma adoptării unei hotărâri pilot (*Xenides-Arestis*) de către Curtea Europeană, pentru a decide aspecte privind restituirea, schimbul de proprietăți sau plata de compensații, cu drept de recurs la Înalta Curte Administrativă RTCN. Nici unul dintre reclamantii nu au făcut o cerere către Comisia de proprietate imobiliară pentru restituire sau despăgubire pentru bunurile lor.³⁵

Cereri pendente în fața Curții. Perspective de soluționare

Principiul autodeterminării este unul din principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional, prevăzut în majoritatea tratatelor internaționale de bază și o normă *jus cogens*, care a fost recunoscută după cel de al Doilea Război Mondial. În virtutea acestui principiu, în timpul așa-numitului proces de „decolonizare”, în anii 1945-1965, s-au format noi state suverane. După terminarea procesului de decolonizare, principiul autodeterminării a devenit principalul argument pentru mișcările

International Law, nr. 15, pagina 225.

³⁴ *Foka contra Turciei* Cerere nr. 28940/95, Hotărâre din 24 Iunie 2008, sursă electronică, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#i,fulltext%3A%22Foka%22%22documentcollectionid2%3A%22GRANDCHAMBER%22%22itemid%3A%22001-87175%22%22>, referință din 21 aprilie 2015 la paragraful 84.

³⁵ *Demopoulos și alții contra Turciei*, Cerere nr. 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04, Decizie de admisibilitate, 1 Martie 2010, sursă electronică, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#i,fulltext%3A%22Demopoulos%20v.%20turkey%22%22documentcollectionid2%3A%22GRANDCHAMBER%22%22DECISIONS%22%22itemid%3A%22001-97649%22%22>, referință din 1 mai 2015 la paragraful 94.

separatiste³⁶, inclusiv pentru cele din *Karabahul de Munte, Osetia de Sud, Abhazia* și mișcările secesioniste recente din Ucraina. Problema care apare în cazul apariției unor astfel de regimuri separatiste se referă la ipoteza în care acestea nu sunt recunoscute de comunitatea internațională, practic statele auto-proclamate nefiind actori internaționali.

În fața Curții Europene sunt pendinte mai multe cereri care, la fel ca și în cauzele care vizau situația din *Ciprul de Nord* și *Transnistria*, solicită examinarea de către Curte a răspunderii statelor pentru încălcările drepturilor omului produse în regiunile controlate de către separatiști.

Prima dintre aceste cereri este cererea depusă de către Georgia în anul 2008, a doua la număr depusă de către Georgia împotriva Rusiei.

Astfel, Georgia invocă în fața Curții Europene atacurile armate la care a fost supus teritoriul georgian din partea forțelor armate ruse. Potrivit circumstanțelor de fapt invocate, forțele armate ruse au organizat un contra-atac împotriva armatei georgiene prin lovituri aeriene și ale flotei sale la Marea Neagră, pătrunzând adânc în Georgia, traversând drumul principal est-vest al țării, ajungând la portul Poti și apoi la capitala Georgiei, Tbilisi. Printr-un decret din 26 august 2008, Președintele rus Dmitri Medvedev a recunoscut *Osetia de Sud* și *Abhazia* ca state independente în urma unui vot unanim al Adunării Federale Ruse.

Guvernul reclamant afirmă că Rusia avea control efectiv asupra teritoriului *Abhaziei* și *Osetiei de Sud* atât datorită atacurilor armate directe, cât și datorită actelor separatiștilor care acționau în calitate de agenții sau organe *de facto* ale Rusiei. Întreaga schemă, strategia și politica în temeiul căreia au fost efectuate operațiunile militare au fost elaborate de către Federația Rusă în calitate de arhitect, controlor, instructor și executor al operațiunilor militare.

Curtea a considerat, în decizia sa de admisibilitate, că nu are suficiente elemente care să îi permită să decidă aceste probleme, ele fiind chestiuni strâns legate de fondul cauzei, care vor fi examinate odată cu acesta.³⁷

Un alt regim separatist la care am făcut referire este acela din *Karabahul de Munte*, regim creat pe teritoriul Azerbaidjanului, locuit, însă, de către o populație majoritar armeană.

În fața Curții sunt mai multe cereri pendinte, printre care Cauza *Minas Sargsyan contra Azerbaidjanului* și *Chiragov și alții contra Armeniei*. În fiecare dintre aceste cereri este invocată jurisdicția unuia dintre statele im-

plicate, respectiv a Azerbaidjanului, ca stat pe al cărui teritoriu este creat regimul separatist, în virtutea jurisdicției sale teritoriale și a Armeniei, ca stat care susține regimul separatist, materializat prin ajutor militar, economic, politic.

În speța *Minas Sargsyan*, reclamantul susține multiple încălcări ale Convenției în principal datorită faptului că doar etnicii armeni din teritoriul Gulistanului, controlat și bombardat de către Azerbaidjan, erau supuși violențelor. Guvernul Azerbaidjanului afirmă că nu a controlat acest teritoriu și că acesta se afla sub controlul forțelor armene din *Nagorno Karabah*. Curtea a declarat admisibilă aceasta cerere, conexând excepțiile *rationae loci* la fondul cauzei, datorită faptului că informațiile de care dispune nu îi permit să determine dacă la acel moment Azerbaidjanul deținea controlul asupra regiunii din care provine reclamantul sau nu.³⁸

Altă cauză în privința căreia Curtea a emis o decizie de admisibilitate este *Chiragov și alții*. Spre deosebire de cauza la care ne-am referit mai sus, reclamantul susține că i-a fost violat dreptul de proprietate, datorită susținerii de către Armenia a regimului separatist din *Nagorno Karabah*. Potrivit reclamantului, Armenia ar susține militar acest regim, datorită membrilor forțelor armate din Armenia, care luptă de partea separatiștilor, dar și susținerii economice pe care o acordă. Toate politicile, proiectele regimului separatist din *Nagorno Karabah* sunt susținute de către Armenia prin credite nerambursabile, iar moneda de circulație este Dramul armean. Curtea, la fel ca și în decizia *Minas Sargsyan* a declarat admisibilă cererea, totuși, urmând să examineze chestiunea privind jurisdicția Armeniei asupra regiunii *Luchin* odată cu fondul, deoarece informațiile de care dispune la momentul examinării admisibilității cererii au fost strict legate de fondul cauzei.³⁹

La 13 martie 2014 Ucraina a depus o cerere interstatală împotriva Rusiei în ceea ce privește încălcarea drepturilor omului în timpul intervenției Rusiei în Crimeea, cu ajutorul soldaților fără insigne, care transportă echipament rusec. În această cerere, Guvernul ucrainean susține că Rusia este responsabilă pentru mai multe încălcări ale Convenției, inclusiv dreptul la viață și interzicerea torturii. Ucraina, de asemenea, se plânge că Rusia a încălcat Convenția, prin sprijinirea unităților militare ale separatiștilor, care se luptă în Donbas.⁴⁰

³⁶ Gregory Dubinsky, „Recent Development: The Exceptions That Disprove the Rule? The Impact of Abkhazia and South Ossetia on Exceptions to the Sovereignty Principle”, Winter, 2009; 34 Yale J. Int'l L. 241.

³⁷ *Georgia contra Rusiei (III)*, cerere nr. 38263/08, decizie de admisibilitate din 13 Decembrie 2011, sursă electronică [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108097#{"itemid":"001-108097"}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108097#{), referință din 1 mai 2015, paragraful. 66.

³⁸ *Sargsyan contra Azerbaijan*, cerere nr. 40167/06, decizie din 14/12/2011, sursă electronică <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108406>, referință din 30 aprilie 2015.

³⁹ *Chiragov și alții c. Armeniei*, CtEDO cerere nr. 13216/05, decizie din 14 decembrie 2011, sursă electronică <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108383>, referință din 2 mai 2015.

⁴⁰ Kanstantsin Dzehtsiarou, „The European Court of Human Rights and the Armed Conflict between Russia and Ukraine”, *VerfBlog*, 2014/11/27, sursă electronică, <http://www.verfassungsblog.de/european-court-human-rights-armed-conflict-russia-ukraine/>, referință din 1 mai 2015.

Curtea Europeană a impus măsuri provizorii, apelând ambele părți la Convenție, Rusia și Ucraina, să se abțină de la a lua măsuri care ar putea pune în pericol viața și sănătatea populației civile.

Cauza interstatală Ucraina contra Rusiei nu este doar o dispută teritorială. Este o cerere referitoare la încălcări la scară largă a Convenției. Este totuși dincolo de mandatul Curții Europene să dispună restituirea Crimei în componența Ucrainei sau de a se pronunța în alt mod asupra problemelor teritoriale.

La 13 iunie 2014 Ucraina introduce a doua cerere interstatală împotriva Rusiei. Cazul se referă la răpirea a trei grupe de copii orfani din Ucraina. Grupurile de copii au fost transportate din estul Ucrainei în Rusia de către separatiștii pro-ruși.

Curtea Europeană a impus măsuri interimare prin care a cerut întoarcerea copiilor în Ucraina, care au fost executate.

În afară de aceste cereri interstatuale, conflictul dintre Rusia și Ucraina a generat, de asemenea, aproximativ 160 de cereri individuale privind evenimentele din Crimeea și Donbas. Reclamanții au introdus plângeri împotriva Ucrainei, Rusiei sau ambelor state.

Se pare că, conflictul în curs de desfășurare în Ucraina va ridica o serie de întrebări juridice complexe la Curte. Una dintre acestea este cea a jurisdicției teritoriale a părților contractante în temeiul art. 1 al Convenției. În timp ce Rusia a recunoscut în mod legal controlul asupra Crimeei, acest lucru nu este valabil, întrucât comunitatea internațională nu a recunoscut anexarea Crimeei, în timp ce Ucraina și-a pierdut controlul efectiv asupra acestui teritoriu.

Situația din Donbas este complexă, deoarece la nivel oficial Rusia a negat în permanență implicarea sa în conflict. În același timp sunt publice informații potrivit cărora Rusia oferă susținere clandestină în Donbas. Faptul că Rusia neagă la nivel oficial implicarea sa în anumite evenimente nu înseamnă acceptarea de către Curtea Europeană a acestei poziții. Curtea a dezvoltat un test autonom, ce confirmă faptul că o parte contractantă la Convenție poate avea jurisdicție asupra teritoriului în cazul în care exercită „control efectiv” asupra acestui teritoriu.

Concluzii și recomandări

Rezumând jurisprudența Curții Europene în cazul susținerii regimurilor separatiste de către anumite state, observăm că existența acestora generează un șir de probleme, referitoare în principal la statul respondent pentru încălcările drepturilor omului produse în acel teritoriu. Totodată există trei subiecți care ar putea fi potențial responsabili de încălcări, unul dintre care nu îndeplinește condițiile pentru angajarea răspunderii și anume: statul autoproclamat. Prin prisma jurisprudenței sale, rolul Curții Europene s-a afirmat mai ales datorită realizării unui mecanism eficient, viabil în materia garantării drepturilor omului, care tinde să

evite crearea unui vid de aplicare a drepturilor omului în teritoriile în care s-au afirmat mișcări separatiste. Aceste deziderate au fost exprimate mai ales prin prisma cauzelor împotriva Turciei, Federației Ruse și Republicii Moldova,⁴¹ dar și în cauze care nu vizează direct regimurile separatiste, dar abordează problema jurisdicției extrateritoriale și în care Curtea Europeană a statuat principiile aplicabile în cazul jurisdicției extrateritoriale a statului.⁴²

Evoluția relațiilor politice, existența unor cereri pendinte care au ca obiect încălcările drepturilor omului în regiunile separatiste consolidează rolul Curții Europene, dar în același timp dă naștere unor dileme cu privire la modul în care va gestiona aceasta cauzele deduse judecății. Va rămâne oare mecanismul dezvoltat de Curtea Europeană unul eficient în ceea ce privește aceste conflicte? Cum va reuși oare Curtea Europeană să rămână nepărtinitoare față de toate părțile aflate în conflict?

De asemenea, existența unei hotărâri sau a unor cauze pendinte la Curtea Europeană trezește întrebări privind angajarea răspunderii statelor care susțin sau tolerează regimurile separatiste. Va fi suficientă această angajare pentru stoparea încălcărilor sau înlăturarea cauzelor care le generează?

În condițiile în care încălcările continuă să se producă, mult mai promițătoare ar fi posibilitatea ca un regim *de facto* să se supună autorității Convenției. Aceasta nu ar însemna „recunoaștere” a regimului ca fiind o formă statală cu statut internațional, ci o înțelegere a faptului că statele membre ale Consiliului Europei pot exercita autoritate politică legitimă, în cazul în care regimuri acționează într-un mod incompatibil cu drepturilor omului garantate de Convenție.

Opțiunea aceasta nu este fără precedent. Kosovo, al cărui statut statal mai este contestat, de exemplu, se supune regimului normativ și de supraveghere stabilit de Consiliul Europei pentru protecția minorităților naționale, în pofida faptului că numai statele se pot adera la Convenția europeană-cadru pentru protecția minorităților naționale.

Acceptarea faptului că regimurile *de facto* pot fi subiecte ale Convenției Europene necesită un angajament și o voință politică din partea statelor-membre privind bazele conceptuale ale drepturilor omului, noțiune care nu mai poate fi percepută limitat, doar prin prisma răspunderii teritoriale sau a celor două criterii de angajare a răspunderii extrateritoriale. Răspunderea acestora ar putea fi angajată prin dezideratul exprimat în Preambulul Convenției Drepturilor Omului – scopul principal al căruia este respectarea drepturilor omului și nu soluționarea conflictelor inter-statale.

⁴¹ Loizidou c. Turciei, Cipru c. Turciei, Issak c. Turciei, Strati c. Turciei, Demopulos c. Turciei, Andreou c. Turciei

⁴² Al-Skeine c. Regatului Unit, Jaloud c. Olandei, Bankovic c. Belgiei s.a.

